

KASİDE NAZİM ŞEKLİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Mustafa ÇINAR (*)

Özet

Bu çalışmada, Cahiliye döneminden itibaren Arap Edebiyatı'na daha sonra İran Edebiyatı'na buradan da Türk Edebiyatı'na intikal eden ve müstakil bir şiir türü olarak günümüze kadar ulaşan kasidenin tarihsel gelişimi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kaside, Arap Edebiyatı, İran Edebiyatı, Türk Edebiyatı, Şiir.

Historical Development of Qasida as a Poetic Genre

Abstract

In this study the historical development of qasida as an independent genre of poetry, beginning from the period of Jahiliyya (Igrorance) until the Arabian Literature and Persian Literature and the Turkish Literature, has been dealt with and information about the qasida writers has been given.

Key Words: Qasida, Arabic Literature, Persian Literature, Turkish Literature, Poetry.

*) Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

1 Arap Edebiyatı'nda Kaside

İslamiyetin doğuşundan önce çölde yaşayan Araplar şiire oldukça önem vermişlerdir. Bu da o dönemde yaşayan Arap toplumunun yaşam biçiminin toplumsal ve ekonomik yapısıyla açıklanabilir. Tarihî kaynaklara göre, Arabistan topraklarındaki yerleşik halk, kendi yaşamını kolaylaştırmak amacıyla vahalarda yan yana yaşayan, bazen de otlak alanlarla sulardan istifade etmek için, birbirleriyle savaşılan kabilelerden oluşmaktaydı. Böylesi bir toplumda ancak kuvvetli olan daima haklıydı. İşte böyle bir ortamda yaşamalarını kolaylaştırıp incelikli yapan tek şey şiirdi. Şiir, sadece sanat zevkini tatmin etmekle yetinmiyordu, aynı zamanda her kabilenin tarihini, iyi ve kötü anlarını, zafer ve yenilgilerini, övünülecek meziyetlerini, yerilecek kusurlarını ve günlük yaşamlarını içermektedir¹. Bu nedenle şiir; *Divanu'l-Arab* olarak isimlendirilmiştir². Her kabilede bir kaç şair bulunur, bunların yarattığı etki, kabilesi için başlıca kaynağı sayılırdı³.

Arap edebiyatının bir ürünü olan ilk önce İran ardından da Türk edebiyatına intikal eden kasidenin M. Çetin'in de belirttiği gibi, miladî 5. asrın sonlarına kadar uzanan çok eski bir tarihi vardır. İlk kaside nazmeden şairin Muhelhil b. Rebi'a et-Tağlibî olduğu rivayet edilir⁴. Ancak klasik kasidenin en seçkin parçası olan nesîb'e, terk edilmiş bir konak yerinde kalan izlerin önünde durup, orada ayrı düştüğü sevgilisiyle geçen günlerini yâdederek başlaması çıktığını ilk açan kişinin İmru'u'l-Kays olduğu bilinmektedir. Şair;

*Ey iki arkadaş, bu yıkıntıların önünde durarak,
sevgiliyi ve onun konak yerini hatırlayarak ağlayalım.*⁵

diye başladığı kasidesinde, Uneyze adlı bir kadına olan aşkını anlatmaya başlar. Daha sonra kendisini över ve savaşlar içinde geçen hayatından bahseder.

Kaside kelimesi birçok mânâ yanında *niyet etmek, kastetmek, yaklaşmak* vs. gibi anlamları içine alan ve *kasada* kökünden gelen Arapça bir kelimedir. Arap şiirinde başlıca iki nazım şekli vardır: Bunlardan birisi *recez*, diğeri ise *kasidedir*. *Recez*; ani ilhamların etkisiyle irticalen söylendiği için son dönemlerde yok denecek kadar az örneği kalmıştır. Kaside ise ilk çağlardan günümüze kadar önemini korumayı başarmıştır. Beyitlerle yazılan ve bir nazım biçimi olan kasidenin ilk beytine *matla'*, son beytine *makta'*, en güzel beytine ise *beytü'l-kasid* adı verilmiştir. Güzel sanatlardan biri olarak kabul edilen kasidenin ilk beytinin kendi içinde diğer beyitlerinin ise ilk beyitle kafiyeli olmasında görüş birliğine varılırken, beyitlerin sayısı için farklı görüşler ortaya atılmıştır. Kimi ye-

- 1) Hasan Çiftçi, *Klasik Fars Edebiyatında Hiciv ve Sosyal Eleştiri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 6.
- 2) es-Suyûtî (Cemâleddîn Abdurrahmân), *el-Muzhir fî 'ulûmi'l-luğa ve envâihâ*, nşr. M. A. Câd el-Mevlâ 'Alî el-Becâvî M. Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire, tsz.C. II, s. 470.
- 3) Kenan Demiryayak, *Abbâsî Edebiyatı Tarihi*, Erzurum, 1998, s. 13.
- 4) Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1973, s. 70-74.
- 5) İbn Haldun, *Mukaddime*, Şark İslam Klasikleri, çev. Zâkir Kadirî Ugan, MEB. Yayınları, İstanbul, 1991, C. III, s. 230; Yedi Askı -Arap Edebiyatının Harikaları-, Nurettin Ceviz ve diğ., Ankara, 2004, s. 31.

di, kimi dokuz beyitten fazla olmamasını şart koşarken, çoğunluğun kabul ettiği görüş ise, en az otuz bir ve en çok doksan dokuz beyit olması gerektiği doğrultusundadır. Hatta en az yirminin üstünde ve en çok beş yüz beyti aşan kaside yazan şairler olduğu bilinmektedir⁶. Kaside konuyu işleyiş bakımından dört kısma ayrılır: Nesîb veya teşbîb ile başlar, mædhiye ile devam eder ve fahriye'den sonra du'â kısmı ile sona erer. Şair, kasidenin başında; aşktan, aşkın verdiği acıdan, sevgilinin güzelliğinden, çadırının bulunduğu yere yaptığı ziyaretten, gece ve gündüzden, canından çok sevdiği atından, veya, bağ, bahar, kış, yaz, ramazan, bayram vb. gibi konulardan bahseder⁷.

Konusu aşk ve sevgili olan başlangıç kısımlarına nesîb, başka ve değişik konuları işleyen kaside başlangıcına da teşbîb adı verilir⁸. 13. yüzyıldan itibaren uzun bir süre hüküm süren ve üç kıtaya hakim olan Osmanlı İmparatorluğu klasik Türk edebiyatı üzerinde yapmış olduğu etki ve ortaya konulan eserler bakımından edebiyat tarihimizin ihmal edilmeyecek kadar önemli bir bölümünü meydana getirmiştir. Klasik Türk edebiyatı üzerinde dikkatle durulması, uygun yöntemlerle muhtelif yönlerden incelenmesi ve buna göre sonuçlar çıkarılması gereken önemli bir edebiyattır. Divan şiirinin önemli bir kısmını oluşturan kaside de bu mümtaz edebiyatın bir parçasını teşkil etmektedir. Bu çalışmada, Klasik Türk edebiyatının önemli bir parçasını oluşturan kasidenin Türk edebiyatındaki tarihî gelişimine geçmeden önce kasidenin; hangi dönemlerde işlendiği, ilk kaside şairlerinin kimler olduğu ve kaç kaside nazmettiklerinin yanı sıra nasıl bir gelişme süreci içine girerek günümüze kadar ulaştığı hakkında kısa bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

1.1.Cahiliye Dönemi

İslamiyetten önce toplumsal yaşamda şiirin çok büyük ve hayâtî bir yeri vardı. Şairin his ve hayâllerinin içinde bulunduğu toplum ile birleştiği noktalar şairin şiirinin kaynağını oluşturmaktaydı. İster eş-Şenferâ gibi fakir ve yağmacı bir haydut, İster İmrü'ü'l-Kays gibi bir prens veyahut 'Amr b. Kulsûm gibi bir kabile reisi olsun, şair daima içinde yetiştiği toplumun üzerinde hassasiyetle durduğu bazı özellikleri temsil etmekteydi. Bu dönemde edebî faaliyetlerin gerçekleştirildiği merkezlerden biri her yıl Zilka'de ayında Mekke'nin güney batısındaki 'Ukâz bölgesinde düzenlenen panayır idi. Ticari yanlarına ilave olarak bir nevi edebî kongre niteliği taşıyan bu panayırlarda şairler edebî mahsullerini teşhir ederlerdi. Hutbeler okunur, kabiliyetler ölçülür ve birçok dava çözüme kavuşturulurdu⁹. Haram (yasak) aylarda kurulan ve oniki panayır olarak bilinen bu

6) Geniş bilgi için bkz. Mehmet Çavuşoğlu, *Türk Dili Aylık Dil Dergisi*, Türk Şiiri Özel Sayısı, *Kasidede maddesi*, sayı: 415- 416- 417 Temmuz- Ağustos- Eylül, Ankara, 1986, s. 20.

7) Yaşar Aydemir, *Kasidede Muhteva Unsurları*, Gazi Üniversitesi-Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, C.I, Ankara, 1996, s. 137-159.

8) Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997, s. 38-39.

9) Geniş bilgi için bkz. Kenan Demirayak, Ahmet Savran, *Arap Edebiyatı Tarihî (Cahiliye Dönemi)*, Erzurum, 1993, s. 40.

panayırların en meşhuru milâdî VI. yüzyıldan önce varlığı bilinen 'Ukâz panayıdır. Rivayete göre şairler her yıl 'Ukâz'da bir araya gelirler ve kasidelerini herkesin önünde okurlardı. Okunup beğenilen 7 kaside altın mürekkeple yazılarak Ka'be'nin duvarına asılırdı. Bunlara *Mu'allakâtü's-seb'a* (yedi askı) adı verilirdi. Burada kasideleri teşhir edilen şairlerin başında, İmrü'ü'l-Kays (ö.545), Tarafa b. el-'Abd (ö.564), Züheyr b. Ebî Sulmâ (ö.609), Lebîd b. Rebî'a (ö.660-661), 'Antara b. Şeddâd el-'Absî (ö.600), mir b. Kulsüm (ö.584) ve Hâris b. Hillize (ö.570) gelmektedir. Bu kasidelerde ilk göze çarpan özellik, kelimeler arasındaki ses uyumu ve duygudan çok hayâl genişliğidir. Hassas ve lirik bir şair olarak bilinen İmrü'ü'l-Kays'dan sonra yazılan bütün kasideler, çöl ve kabile hayatını, sevgiliden ayrılmayı, ağlamayı ve hüznü terennüm eder¹⁰. İslâmiyetin gelişyle önemini kaybeden bu panayırın, h. 129/746 yılında el-Muhtâr b. 'Avf ile birlikte ayaklanan haricilerin burayı yağmalamaları sonunda tamamen faliyetine son verilmiştir¹¹.

1.2. İslâm'ın İlk Dönemi

Tarih ve edebiyat alanında bir geçiş dönemi olan ilk İslâm çağlarında gelişen edebiyat yeni edebiyat (muhadram) olarak kabul edilmektedir¹². Bu dönem edebiyatı, cahiliye döneminde var olan, mânâ, maksat ve değerinden çok şey kaybetmediği görülür. Ancak İslâm'ın ilk döneminde müslümanlar fetihlerle uğraştıkları için bu dönemden bize ulaşan şiir ve kaside sayısı yok denecek kadar azdır. Bunun sebebi, İslâm döneminin ilk şairlerinin, cahiliye dönemi şairlerinin aksine, Kur'ân-ı kerimin içeriğinden ve belâğatından etkilenmiş olmalarıdır. Bunun en açık örneğini hicretin ilk yıllarında müslüman olan Hz. peygamberin şairlerinden Hassân b. Sâbit'in divanında görmek mümkündür¹³. Bununla beraber, Peygamber tarafından korunan Müslüman şairler, İslâm'ı ve peygamberi överlerken, İslâmiyeti kabul etmemiş olanlar ise, İslâmı ve onun Peygamberini en keskin bir dille yermekteydiler. Örneğin: el-A'sâ İslâmiyeti kabul ettikten sonra peygamberin ilgisine mazhar olurken, hayatının sonlarına doğru Müslüman olan Ka'b b. Züheyr kaside nazım şekliyle söylediği methiyesi karşılığında peygamberin hırka-i şerifine nâil olmuştur¹⁴.

1.3. Emeviler Dönemi

Emeviler dönemi şairlerinin yaşadıkları çevre cahiliye şairlerinininkinden son derece farklı olmasına rağmen, bu dönemde sosyal, dinî ve siyasî değişikliklerin şiire hiç tesir etmediği görülür. Bu dönem şairlerinin, cahiliye şiirini taklit etmelerinin yanında eleştirir-

10) Bilgi için bkz. İbn 'Abd Rabbih, *el-'İkdu'l-ferid*, nşr. Ahmed Emin ve diğerleri, Kahire, 1384/1965, C.V, s. 269-270.

11) Demirayak, Savran, *a.g.e.*, s. 43.

12) Bu konuda geniş bilgi için bkz. Ömer Ferruh, *Tarihu'l-edebi'l-Arabî*, Beyrut, 1968-1983, C. I, s. 255- 256.

13) Ferruh, *a.g.e.*, C. I, s. 256.

14) Ferruh, *a.g.e.*, C.I, s. 278.

menler de eski şiiri kutsal kabul etmişler ve şiirleri eski şiire uygunluğu nisbetinde takdir etmişlerdir. Dolayısıyla bu dönem şairlerinin cahiliye dönemindekilerin hayâl, konu ve şekil bakımından devamı niteliğinde olduğu görülür.

Hicretin 41. yılında Şam'da bağımsız bir devlet kuran Muâviye b. Ebî Sufyân rakipsiz saltanat sürdürmeye başlamış ve çevresinde yaşam koşulları tamamen değiştirmiştir. Ancak Muâviye'nin aniden kötüleşen sağlık durumunu fırsat bilen ve yeni hayat tarzının nimetlerinden faydalanmak isteyen elit bir zümre türemeye başlamıştır. İslâmiyet'in etkisiyle seslerini pek fazla duyuramayan şairler de bu fırsattan yararlanmakta gecikmemişler ve halifeleri parlak kasidelerle överlerken, muhalifleri keskin bir dille yermeye başlamışlardır. Böylece hiç kimsenin itibar dahi etmediği kaside tekrar eski canlılığına dönmeye başlamıştır. Dolayısıyla bu dönemde pek çok kaside şairi de yetişmiştir. Bunların başında Hristiyan asıllı Ahtal (ö.90/708), Ferazdak (ö.110/728), övgü ve yergi kasideleriyle şöhrat bulan Cerir (ö.111/729) gibi şairler gelmektedir. Yine bu dönemde Cemil b. Ma'men gibi çöl şairlerinin yanı sıra İran ve Türk edebiyatına da geçmiş, Leylâ ve Mecnun mesnevilerini konu edinen aşk şairleri de yetişmiştir. Benî mir kabilesine mensub olan ve aşk şiirleriyle şöhrat bulan Kays b. Mülevveh bunların başta gelenlerinden¹⁵.

1.4. Abbasiler Dönemi

Arap medeniyetinin en parlak dönemi olarak kabul edilen Abbasiler sırasında kasideye bakıldığında şairlerin, eski şiir konularını hızlı bir şekilde değiştirerek, bunlara yeni anlamlar katmaya başladıkları görülür. Halifelerin şiiri teşviki, bu dönemde yaygınlık kazanan edebiyat meclislerinin tesisi, klasik Arap şiirinin tedvini vb. gibi faktörlerin tesiri sonucu gelişen şiire; mânâ, hayâl, lafız ve üslûb bakımından pek çok yenilikler getirilmiştir.

Abbasiler asrının ilk yıllarında kaside pek fazla itibar görmemiştir. Bu dönem halifelerinden el-Mehdî, Harunu'r-Reşid ve Me'mun zamanında tekrar canlanan saray hayatı ile ileri ve yüksek bir yaşayışın anlatımı yeniden kasideye konu olmuştur. Abbasiler döneminde, Emevî döneminin aksine, dinî kasideler de yazılmaya başlamıştır. Bu dönemde, aşk ve şarap şiirleriyle şöhrat bulan Ebû Nuvâs (ö.198/813), cahiliye döneminden itibaren hep aynı konuların işlendiği kasideye yenilikler getirmeye çalışmıştır. Onun kasidelerinde sevgilinin ayrılığından dolayı acı ve gözyaşı görülmez. Şaire göre, sevgili çölde bir çadırda değil artık saray ve yeşillikler arasında yaşamaktadır. Muhdes (Yeni) kasidenin babası olarak da bilinen Ebû Nuvâs'ın şiirlerinde yeni buluşlar, ince nükteler vardır. Şair; " Selmâ ile Lûbnâ'yı arayarak, çadır kazıklarının izlerine ve sönmüş ocakların küllerine bakıp ağlamaktansa, eski ve yıkılmış bir meyhaneyi ve dağılmış nedimleri" anlatmanın daha iyi olacağını düşünmektedir¹⁶.

15) Bkz. Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, C. I, s. 188-189.

16) İpekten, a.g.e., s. 41.

Bu dönemde sayısız kaside şairi yetişmiştir. Bu şairler çeşitli konularda yazmış oldukları kasidelerle meşhur olmuşlardır. Örneğin: Zenci Ebû Dülâme (ö.162/778), açık saçık kasideler yazan dilenci ve serseri bir şair olarak bilinmektedir. Ebû Temmâm (ö.231/845), İbnu'r-Rumî (ö.282/895), El-Buhturî (ö.284/897) gibi şairler tabiat tasvirleriyle ilgili yazmış oldukları kasidelerle şöret bulmuşlardır. Alim bir şair olan Ebû Temmâm, kasidelerini ilminin gücü ve nazım tekniğindeki ustalığıyla söylemiştir. Bir tabiat aşığı olan bu şairin, baharın gelişyle bahçenin güllerini tasvir ederken, kelimeleri daha görkemli ifade ve mânâlardan oluşturduğu görülmektedir. *Baharın, tabiatı uyardığını, toprağa hayat verdiğini, rengarenk açan bahçenin çiçeklerinin güzelleşmeye başladığını gördüğümüz bu mevsimi nasıl hatırlamayalım* diyen şair¹⁷, duygularını şöyle dile getirmiştir:

*Baharın ısl ısl günleri, yüzümüzü güldürdü, bizi sevince boğdu.
Baharın gelişyle her yerde bitkiler güldü, ağaçlar yemyeşil
yapraklarıyla çalım sattı.*¹⁸

Yukarıdaki ifadelerinden Ebû Temmâm'ın başlı başına bir bahçe tasviri yapmadığı, bunu övgü kasidelerinin içinde yaptığı anlaşılmaktadır.

Yine Abbâsî dönemi şairlerinden El-Buhturî, Ebû Temmâm'ın kasidedeki yolunu izlemektedir. Yapmış olduğu tasvirleri medhiyelerinin içine yerleştiren şair, divanındaki kasidelerinin hemen hemen hepsine, klâsik geleneğe bağlı kalıp, terk edilen diyarlarla başlayarak, şiire yeni bir ahenk kazandırmıştır¹⁹. Hatta onun kasideleri zaman zaman teşbihe de dayanmaktadır²⁰. Bunun en bariz örneği, şairin aşağıda, çiçeklerin üzerindeki çiğ damlalarını, güzel kızların gözlerinden yanaklarına doğru akan yaşlara benzettiği beyitlerinde görülmektedir.

*Üzerinde kana bulanmışçasına kıpkırmızı çiçekler bulunan
olgun bahçeler vardır daima.
Şakâyık, bakire kızların yanaklarındaki gözyaşları misâli
çiğler yüklenmiş.*²¹

Bu dönemde yetişen bir diğer kaside şairi ise, el- Mütenebbî (ö.354/965)'dir. Şair, dönemi şairleri tarafından eleştirildiği halde yüzyıllar boyunca sevilmiş ve kasideleri örnek alınmıştır. Bir saray şairi olan el-Mütenebbî, kendisini herkesten üstün gördüğü ve söylediklerini kimsenin anlamasının mümkün olamayacağını düşündüğü için yazmış olduğu kasidelerinde hep kendine hitap etmiştir. Oldukça renkli bir yaşam sürdüren şair, en güzel kasidelerini Seyfu'd-Devle'nin sarayında kaldığı sırada yazmıştır.

17) Seyyid Nevfel, *Şi'ru't-tabî'a fi'l-edebi'l-Arabî*, Kahire, 1978, s. 177.

18) Nevfel, *a.g.e.*, s. 176.

19) el-Buhturî, *Divanu'l-Buhturî*, nşr. Hasan Kâmil es-Sayrafi, Kahire, 1963-1972, C. I, s. III, 690.

20) Bkz. Divanu'l-Buhturî, *a.g.e.*, C. I, s. III, 690.

21) Şiirin tamamı ve geniş bilgi için bkz. Divanu'l-Buhturî, *a.g.e.*, C. I, s. 623-624.

Harunu'r-Reşid'in döneminde en parlak devrini yaşayan kaside, bu dönemin bitişiy-le de ağır ağır İran edebiyatının etkisi altında kalmaya başlamıştır. Doğudan Endelüs'e kaçan Arapların aracılığıyla İspanya buradan da Avrupa edebiyatına etki eden kaside, Romans türünün meydana gelmesinde büyük rol oynamıştır²².

Göçebe Araplar, İslâmiyet'in itici gücüyle kıtalara yayılıp yeni milletler ve yeni medeniyetlerle tanışarak yerleşik hayata geçtikten sonra hayâllerinde ve zihinlerinde meydana gelen değişiklikler kasidelere de yansımaya başlamıştır. Daha önce de işaret edildiği gibi Abbâsî asrı, Arap medeniyetinin en parlak dönemi olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde Emeviler döneminin aksine şairlerin; 13. yüzyılın sonlarına doğru yazmış oldukları kasidelerde muhteva değişikliği ve yerleşik hayatın bütün özellikleri görülür. Üçüncü Abbasiler asrında en parlak dönemini yaşayan kasidede ise, çöl tasvirinin yerini bağ-bahçe tasvirleri almış, at ve deve tasvirleri av ve savaş tasvirlerine dönüşmüştür. Bazen bu konulardan her biri tek bir şiirde işlenmiş ve buna da kaside adı verilmiştir²³.

2. İran Edebiyatında Kaside

Kasidenin çeşitli dallara ayrılarak zenginleşmesi ve bir nazım şekli olarak önem kazanması İran edebiyatı içinde olmuştur. İran'da kasidenin başlangıcı Sâsâniler dönemine kadar uzanmaktadır. Bu dönemin en meşhur şairi ise, kasidelerinde, aşkı, şarabı ve hayatın güzel yanlarını işleyen Rûdekî'dir. Bu yönüyle Kasideye gazel havası veren şair'in *Medâr-ı mey* adlı kasidesi büyük beğeni kazanmıştır. Dönemin Bağdâd yönetimine karşı zaman zaman baş kaldıran Horasan ve Mâverâunnehir bölgelerinin valileri, kendi kudret ve otoritelerini kanıtlamak için saray kapılarını şairlere açarak, sarayları bir nevi edebiyat merkezleri haline getirmişlerdir. İşte saray edebiyatı denilen bu edebî hareket 875-1000 yılları arasında Sâmânoğulları döneminde doğmuştur²⁴.

Sâmânoğulları'nın enkazı üzerine kurulan Gazneliler devletinin hükümdarı Gazneli Sultan Mahmud'un sarayında yeni bir edebî çevre oluşmaya başlamıştır. Ferruhî, Unsurî ve 'Asadî bu dönemin büyük şairlerindendir. Ferruhî'nin kasidelerinde nesib kısmı oldukça canlıdır. Parlak ve renkli tasvirleri hemen göze çarpar. Hatta onu Arap kaside şairlerinden Mütenebbî'ye benzetenler dahi olmuştur. Unsurî, Gazneli Mahmud'u ve savaşlarını övdüğü, onun eski İran tahtı üzerindeki geçmiş haklarının varlığını ispat et Cmek için yazdığı kasidelerle saray şiirinin en güzel örneklerini vermiştir. Dolayısıyla söylemiş olduğu methiye türü kasidelerinin karşılığında büyük caize ve ödüller almıştır. Yine aynı dönemde pek çok şair yetişerek, İran edebiyatının gelişmesinde büyük katkı sağlamışlardır. Bunların başında, saray şairleri arasında kasidede tartışmayı açan ilk kişi olarak da bilinen Tûslu 'Asadî gelmektedir²⁵.

22) İpekten, *a.g.e.*, s. 41-42; Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarih*, C. I, s. 189-190.

23) Abdurrahmân 'Atebe, *es-Sanavberî Şairu'r-Tabî'a*, Libya-Tunus, 1981, s. 71.

24) Çavuşoğlu, *a.g.e.*, s.18.

25) Çiftçi, TDV, Yayınları, *Methiye Maddesi*, Ankara, 2004, C. 29, s. 408-410.

Selçuklular döneminde ise, kaside insanların anlayabileceği konuları, anlam ve kavramları içine almaya başlamıştır. Bu dönemde yetişen en büyük şair bütün kasidelerini Sultan Sencer'e sunan Enverî (ö.1168)'dir²⁶. Onun eserleri kasidenin bütün özelliklerini taşıyan mükemmel şiirleri içermektedir. Bunun en bariz örneğini şairin; *Askerlerin birbirine karışmasından toz göğe çıktı. Atların terinden çıkan buhar âdetâ dalganırdı.* Dedigi:

*Leşker içinde göğe çıktı gubâr
At derinden mevc urur çıktı buhâr.* ²⁷

ve İzmir kalesinin I.Mehmed Bey tarafından fethi münasebetiyle kaleme aldığı, 869/1465 yılında Vezir-i zâm Mahmud Paşa'nın emriyle tamamladığı " Düstûr Nâme " adlı eserindeki methiye türü beytinde görmek mümkündür. Nesiblerindeki derin mânâ ve hayâllerle okuyucuyu bile bile mantığın ötesine götüren şairin, Klasik Türk edebiyatı şairlerinden Nef'î'ye büyük etkisi olmuştur²⁸.

3. Türk Edebiyatında Kaside

Kaside, Arap edebiyatından İran edebiyatına buradan da 13. yüzyıldan itibaren Türk edebiyatına geçmiştir. Kasidenin Türk edebiyatına intikal tarihi oldukça eski olmasına karşın 13. yüzyılda Mevlânâ (ö.1273)'nın meşhur *Divan-ı kebir*'inde gerçek aşkı dile getirdiği tevhîd ve münâcâtla ilgili yaklaşık 300 kasidesi vardır. Hüsameddin Çelebî'nin teşvik ve ısrarı üzerine kaleme aldığı eseri Mesnevi şairin edebî kişiliğini ortaya koymakla birlikte, kendisinden sonra yazılmış, dinî, ahlâkî konulu birçok eseri de etkisi altına almıştır. Mesnevi'nin Türk edip ve şairleri üzerindeki etkisi de oldukça büyük olmuştur. Mevlânâ'nın edebî kişiliği; derin din ve tasavvuf bilgisinin yanında aşk ve düşünce üzerine kuruludur. O, aydın kişiliğinin yanı sıra daha çok coşku ve aşkın kaynağına dayalı olan şairlik gücüyle insanlık ve şiir alemindeki etkisini yüzyıllar boyunca sürdürmüştür²⁹.

Büyük Selçuklular'ın ve bunların devamı olan Anadolu Selçukluları'nın resmî ve edebî dilinin Farsça olmasından dolayı sultanlara ve devletin ileri gelenlerine sunulan kaside ve diğer edebî türler de Farsça olarak kaleme alınmıştır. Ancak, Anadolu Selçuklu Devleti'nin sonlarına doğru Türkçe itibar görmeye başlamış, kısa bir süre sonra da Osmanlı Devleti'nin resmi dili olarak kabul edilmiştir³⁰.

26) Abdülkadir Karahan, *Nef'î Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985, s. 81.

27) Büyük Türk Klasikleri (Komisyon), *Enverî maddesi*, Ötüken Söğüt Yayınları, İstanbul, 1985, C. II, s. 160-161; Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB. Yayınları, İstanbul, 2001, C.I, s. 501- 502.

28) Geniş bilgi için bkz. İpekten, a.g.e., s. 42.

29) Geniş bilgi için bkz. *İslam Ansiklopedisi*, Celâleddin Rumî Maddesi, H. Ritter, İstanbul, 1988, C.III, s.53 vd; Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 43-49.

30) M.Orhan Soysal, *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, MEB.Yayınları, İstanbul, 2002, s.199.

Kültür ve edebiyat tarihi açısından önemli bir yere sahip olan 14.yüzyılda Anadolu'da Selçuklu Devleti yıkılmış; Moğol hakimiyeti sona ermiş ve Oğuz asıllı Anadolu beylikleri dönemi başlamıştır. Bu dönemin ana özelliklerinden biri, Arapça ve Farsçaya karşı Türkçeyi hâkim kılma mücadelesinin yürütülmüş olmasıdır³¹. Konya'da Karamanoğulları, Kastamonu'da Candaroğulları, Edirne ve Bursa'da Osmanoğulları, sanat ve kültür hayatını desteklemişler, edip, şair ve ilim adamlarını koruma hususunda büyük bir gayret göstermişlerdir³². Bağımsız birer devlet olan beyliklerin merkezleri aynı zamanda yüzyılın önemli kültür merkezleri haline dönüşmüş, dolayısıyla edip ve şairler burarlarda yetişmeye başlamıştır³³. Beyler ve çevrelerindeki şairler, çarşıda, pazarda, evlerde, halkla temasta idiler. Selçuklular'ın aksine beyliklerin başında bulunan ve çoğu Arapça, Farsça bilmeyen beyler şairleri ve yazarları Türkçe eserler vermeye zorlamışlardır³⁴.

Oğuzların "Salur" kolundan geldiği bilinen ve 1250 yılından 1487 yılına kadar hüküm süren Karamanoğulları, Anadolu beyliklerinin içerisinde, Osmanoğullarından sonra gelen en büyük ve en güçlüsüdür. Bu beyliğin tarihinde özel bir yeri olan Mehmed Bey'in sarayında da öteki beyliklerin saraylarında olduğu gibi edebî, ilmî ve kültürel faaliyetlerin artarak devam ettiği görülür. Karamanoğulları hükümdarları meclislerinde vezir, kadı, müftü ve şeyhlerden başka âlimler, şairler ve edipler de bulundurmışlardır. Al-lâme, Feyzullah, Hoca Fakîh, Fehhar, Halim, Nizâmî ve Hızır b. Mahmud gibi ilim, şiir ve edebiyat müntesipleri, Türk kültürüne Karaman sarayında himaye görerek hizmet etmiş olan şahsiyetlerden bazılarıdır³⁵. 1277 yılında Karamanoğlu Mehmed Bey'in Konya'yı aldıktan ve Cimri'yi saltanat tahtına geçirdikten onra, "Şimden giru hiç kimsene kapuda ve divânda ve mecâlis ve seyrânda Türkî dilinden gayri dil söylemeye."³⁶ Prensi-binden hareketle yayımladığı buyruk ile Türkçe'yi resmi dil ilan etmiş, Anadolu'da Arapça ve Farsça'nın egemenliğini kırmıştır³⁷.

14.yüzyıl önceki yüzyıla göre daha çok edebî ürün verilen bir yüzyıl olmuş ve Türkçe divanlar sayıca çoğalmış, daha önceki dönemlerde bulunmayan kaside, rubâî ve diğer manzum şekiller divanlarda yer almaya başlamıştır³⁸. Bu yüzyılda pek çok kaside ve gazel şairi yetişmiştir. Bunların başında Hz. Peygamberin vefatıyla ilgili kaleme aldığı nat türü kasideleriyle şöhret bulan Şeyyâd Hamza (ö.938/1532), "Mantık ut Tayr" adlı eseriyle üne kavuşan Gülşehrî (ö.1317), Ahmedî (ö.1412), şık Paşa (ö.670/1272 -

31) Zeynep Korkmaz, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, C. I, s. 432; Ayrıca bkz. Mengi, *a.g.e.*, s. 65.

32) Korkmaz, *a.g.e.*, C. I, s. 432.

33) Soysal, *a.g.e.*, s. 290.

34) Büyük Türk Klasikleri, *a.g.e.*, C. I, 223.

35) Korkmaz, *a.g.e.*, C. I, s. 433.

36) Korkmaz, *a.g.e.*, C. I, s. 421.

37) Geniş bilgi için bkz. Mengi, *a.g.e.*, s. 76; Büyük Türk Klasikleri, *a.g.e.*, C. I, s. 253.

38) İpekten, *a.g.e.*, s. 42.

733/1332) ve 5000 beyitten oluşan ve bir aşk hikâyesi olan " Sûheyl ü Nev-bahâr" adlı mesnevisiyle tanınan Mes'ûd bin Ahmed gelmektedir³⁹.

Türkçenin Osmanlı Devleti'nde resmî dil olarak benimsenmesiyle birlikte Arapça ve Farsça'ya hâkim olan ve özellikle Farsça'da mükemmel eserler vücuda getiren şairler ihmal edilmeye başlanmıştır. Edebî dilin iyice tekâmül ederek zirveye ulaştığı 15. yüzyılın ikinci yarısına yani Sultan Mehmed'in hocası ve veziri Ahmed Paşa (ö.1497)'ya gelinceye kadar Ahmedî (ö.1413), Şeyhî (ö.1431) vb gibi şairlerin kasidelerine 16. yüzyıl şuarâ tezkirecileri pek itibar etmemişlerdir⁴⁰. Dolayısıyla Ahmed Paşa'yı bu dönemin ilk kaside şairi olarak takdim etmişlerdir. Hatta onun, Osmanlı Sultanı II. Murad'a 16 kaside yazdığı bilinmektedir⁴¹. Yine bu dönem şairlerinden Karamanlı Nizâmî (ö.1469)'nin Divanı'nda 11 kaside bulunmaktadır⁴².

Edebiyat tarihiyle ilgili kaynaklarda, divan edebiyatında kasidenin en güzel örneklerini Osmanlı İmparatorluğu'nun her bakımdan en parlak dönemi olarak bilinen 16. yüzyılda verildiğine işaret edilmektedir. Bu dönemde yetişen şairlerinin sayısının oldukça fazla olduğu görülür. Bunların başında; Bağdâdlı Fuzûlî, Zâtî, Hayâlî, Bâkî, Nev'î gibi şairler gelmektedir. Arap ve Fars edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyatında da kaside; nesîb ya da teşbîb, giriz-gâh veya giriz, medhiye, tegazzûl, fahriye ve dua olmak üzere çeşitli bölümlere ayrılır⁴³.

16.yüzyılın ve Türk edebiyatının en büyük şairi olan ilmi cephede olduğu kadar edebiyat ve şiir alanında da kendi kudret ve yeteneğini kabul ettiren Fuzûlî(ö.1556), kaside nesiblerinde bazen tabiatı, bazen de iç dünyasını yansıtan aşkı ele alır. Divanı'nda 37 kaside olduğu bilinmektedir. Bunlar; dönemin padişahlarına, devletin ileri gelenlerine ve meşhur Bağdâd Seferi'ne katılan pek çok kişiye yazdığı kasidelerdir. Söz konusu kasidelerin içinde en meşhur olanları ise; sabâ, olur, hançer, Hz. Peygamberin övgüsüne sunduğu su ve Kanûnî Sultan Süleymana yazdığı gül redifli kasideleridir⁴⁴. Fuzûlî'nin en önemli kasidelerinden biri olan gül kasidesi, şekil ve içerik bakımından kusursuz bir yapıttır. Akıcı bir üslûpla derin anlamlar ifade edecek şekilde yazılan bu kasidenin matla'ı şöyle başlar:

39) Şairlerin hayatları, edebî şahsiyetleri ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz. Mengi, *a.g.e.*, s. 77-88; Ayrıca bkz. Büyük Türk Klasikleri, *a.g.e.*, C. I, s. 269 vd; Aydemir, *Türk Edebiyatında Kaside, Biliği*, s. 22.

40) Bakınız. *Ahmed Paşa Divanı*, nşr. Ali Nihad Tarlan, İstanbul, 1966, s. 10 -108.

41) Geniş bilgi için bkz. Mustafa İsen-Cemal Kurnaz, *Şeyhî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990, s. 1.vd.

42) Ayşe Gülay Keskin, *Başlangıcından 16.Yüzyıla Kadar Türk Edebiyatında Kaside*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Basılmamış Yüksek lisans tezi, Ankara, 1995.

43) İskender Pala, TDV, *İslam Ansiklopedisi Kaside maddesi*, İstanbul, 2001, C. 24, s. 562-566; Ayrıca bkz. Aydemir, *Girizgaha Dair, Türk Kültürü Dergisi*, S. 589, s. 133-551.

44) Aydemir, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Methiye maddesi, Ankara, 2004, C. 29, s. 410-411.

*Çıktı yaşıl perdeden arz eyledi ruhsâr gül
Sildi mir'ât-i zamir-i pakdan jengâr gül.*⁴⁵

Yukarıdaki beyitten de anlaşılacağı üzere Fuzûlî'nin kasidedeki üslûbu teşbihlerinin çokluğu ile seçkinleşmiştir. Beyânı ve bedîî çok güzel kullanan şair, şiirlerinde teşbihlere diğer sanatlardan daha çok yer vermiştir.

Dönemin bir diğer kaside şairi ise, küçük yaşlardan itibaren şiir söylemeye başlayan Sadrazam İbrahim Paşa'ya sunduğu kasideleri ile şöhret bulan ve İstanbul'a geldikten sonra Kanûnî'yle tanışarak onun himayesi altına giren Hayâlî Bey (ö.1022/1613)'dir. Rind bir kişiliği olan şairin kasidelerindeki hayâl unsurları oldukça güzeldir. Teşbihler ve hayâl gücü sayesinde sevgilinin güzelliğini bahçede açan rengarenk çiçeklerle eş değerde tutmuştur. 27 kaside söyleyen şair, bir bahçe tasviri yapmaya kalktığı zaman kasideye erişilmesi güç bir zenginlik verir. Hayâlî Bey aşağıdaki beytinde, bahar mevsiminde yemyeşil olan bahçenin her fidanını gökten inen hûrilere benzeterek teşbih sanatını kullanmıştır.

*Çemende her nihâli gökten inen hûra benzettim.
Çiçekler gördüm anların yüzünde nûra benzettim.*⁴⁶

Şairin, tabiatın bir parçası olan yeşillik ve bahçe gibi yerlerde bulunan ağaç fidanlarını gökten inen hûrilere, bahçenin çiçeklerini de bunların yüzündeki nûra benzeterek teşbih yaptığı ve kasidelerinde teşbihlere ne derece önem verdiği gözler önüne serilmektedir. Yine şair, Sadrazam İbrahim Paşa'nın düğününde sunduğu *Seher vaktinde dolaşırken, gözüme at meydanının naz atlarına binenlerle dolu olduğu ilişti* dediği meşhur kasidesine şöyle başlar:

*Gözüm tuş oldu eylerken seher vaktinde seyrânı
Semend-i nâza binmişlerle tolmuş at meydânı.*⁴⁷

Yukarıdaki beyitte de görüldüğü gibi şairin kasidelerindeki hayâle dayalı unsurlar mükemmel olmakla beraber teşbihlere dayanan kasideleri daha ağır basmaktadır.

16.yüzyılda yetişen kaside şairlerinden bir diğeri ise, Divanı'nın yanı sıra pek çok eser kaleme alan ve dört padişah dönemini idrak eden Bâkî (ö.1600)'dir. Kasidelerinin nesib bölümünde oldukça başarılı olan şair, genellikle kasidelerinde baharda yemyeşil açan bahçe tasvirlerini yaparak eserlerine erişilmesi güç bir zenginlik vermeye çalışır. Kuvvetli bir hayâl gücüne sahip olan Bâkî'nin şiirleri zaman zaman teşbihlere dayanmaktadır. Çevresinde gördüğü her şeyi olduğu gibi tasvir etmenin yanı sıra, övdüğü kişilerin bütün özelliklerini pek fazla dikkate almadığı ve bunları asıl konuya geçmek için

45) Kasidenin tamamı için bkz. Kenan Akyüz ve diğerleri, *Fuzûlî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990, s. 44.

46) Ali Nihad Tarlan, *Hayâlî Bey Divanı*, İstanbul, 1945, s. 274.

47) Kasidenin tamamı ve açıklamaları için bkz. Çavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 48.

bir araç olarak kullandığı görülür. Bunun en bariz örneğini şairin aşağıda *Göğün güneşi yolları ipekli kumaşlarla döşedi. Bahar sultanı da çemen ülkesini şerefliendirdi* dediği ve Sadrazam Ali Paşa'ya sunduğu bahâriyesinde görmek mümkündür.

*Döşedi mihr-i felek yolları dîbâlar ile.
Etdi teşrîf çemen mülkini sultan-ı bahâr.*⁴⁸

Görüldüğü gibi şair, burada mükemmel bir tablo çizerek asıl konuya geçmek için güneşin parlamasını ipekli kumaşlara; çemeni ülkeye; baharı da bir sultana benzeterek teşbih yapmıştır. Hayâlleri oldukça zengin olan Bâkî, bir hayâlden ötekine geçmeyi adeta alışkanlık haline getirmiştir. Ancak kasidenin bölümlerinden biri olan methiye kısmına girdiğinde şairin kudreti azalmaya başlamaktadır. Dolayısıyla hayatının sonlarına doğru kaleme aldığı özellikle III. Mehmed'e sunduğu medhiyeleri diğer kasidelerden daha kısa ve daha önemsizdir. Bâkî, Sadrazam Ali Paşa adına yazdığı *bahâriye* ve Mehmed Çelebi'nin övgüsüne *sünbül* kasidesi başta olmak üzere toplam 27 kaside yazmıştır⁴⁹.

Divan edebiyatında kasideleriyle şöhret bulan ve Türkçe'nin yanı sıra Farsça kasideler de kaleme alan bir diğer şair ise Nev'î(ö.1598)'dir. Kasidenin Türk edebiyatında gelişmesine büyük katkısı olan şair, Fuzûlî gibi şiiirlerinde bedîî sanatlarla, özellikle teşbih ve teşhise oldukça fazla yer vermiş olan Nev'î'nin divanı'nda yaklaşık 50 kaside vardır. Onun da diğer şairler gibi kasidelerinin nesib bölümünde, bir mevsimin bir manzaranın bir çiçeğin tasvirini yaparken teşbihlere özellikle bedîî sanatlarla daha ağırlık verdiği görülür. Bunun en açık örneğini bahçeyi bir bütün olarak ele aldığı ve *Yeşil alanlar bayram yerine döndü; goncalar bayram çocukları oldu, gül rüzgar ile salınıp gezmede, akarsu ise dolaba bindi*, dediği;

*İd-gâh oldı çemenler goncalar etfal-i îd
Salınıp bâd-ile gül dülâba bindi cûybâr.*⁵⁰

beytinde görülmektedir. Şair, burada, baharın gelişyle yeryüzünün sevince boğulduğunu adeta bir bayram yerine döndürdüğünü ifade etmiştir⁵¹.

13. yüzyıldan itibaren Divan edebiyatına giren, 16. yüzyılda gelişmeye başlayan kasidenin, 17.yüzyılda zirveye ulaştığı kabul edilmektedir. Bu dönemde şiiirleriyle şöhret bulan ve kasidenin gelişmesinde oldukça etkili olan en büyük şairin Nef'î (ö.1635) olduğu bilinmektedir. Sert ve haşin bir mizaca sahip olan, İranlı şairlerden Enverî ve Arap kasidecilerinden Mütenebbî'nin belâğatı ve özellikle fahriyelerindeki ustalığı şairin üze-

48) Haluk İpekten, *Bâkî Hayatı Sanatı Eserleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s. 81.

49) Sabahattin Küçük, *Bâkî Divanı Üzerinde Bir İnceleme*, Fırat Üniversitesi, Edebiyat, Fakültesi. Doktora Tezi, Elazığ, 1982, s. 2. vd.

50) M.Necat Sefercioğlu, *Divan Şiirinin Çevreye Bakışı*, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi Tarih ve İslam Araştırma Vakfı, İstanbul, 2000, s. 68.

51) Bilal Çakıcı, *16. Yüzyıl Türk Edebiyatında Kaside*, Gazi Üniversitesi-Fen Edebiyat Fakültesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, Ankara .

rinde büyük etki yapmıştır. Kasidelerinin nesib bölümünde çok geniş bir hayâl dünyasına dalan şair, çok kere insanın mantığını dahi şaşırtır. Fahriyeleri oldukça abartılı olan Nef'î, övdüğü kişi veya kişileri göklere çıkartmayı başarır. Kendini kaside üstadı olarak gören şairin bu düşüncesini daha sonra gelen şairlere de kabul ettirmeyi başarmıştır. 59 kaside söyleyen Nef'î'nin meşhür kasidelerinin başında, Sadrazam Murad Paşa'ya sunduğu olur redifli kasidesi, Sultan Murad'a yazdığı *Bahâriye*'si, Sultan Osman'nın Lehistan Seferi'ne söylediği *Aferîn ey rüzgârın şeh-süvâr-ı safderi 'Arşa as şimdengeru tîğ-i süreyyâ-cevheri matla'*lı kasidesi, Sultan Ahmedî medh ettiği ve Edirne'nin kışını anlatan *şitâ'îyyesinin* yanı sıra IV.Murad'ın Ağa Alacası adlı atını abartılı bir şekilde övdüğü *kaside-i rahşiyyesi* de vardır. Nef'î'nin, *Allah Allah bu humâ kuşu gibi mutluluk verici gölgesi olan padişah atıdır. Öyle ki, gönül süsleyen tasviri bile dünyaya eğlence atı olarak yeter.* dediği;

*Taâl Allah zihî rahş-ı humâyun-ı hüma-sâye.
Ki, tasvir-i dil- ârâsı yeter eğlence dünyâya.*⁵²

beyti, şairin hayâl gücünün ve teşbihlerinin ne derece güçlü olduğunu gözler önüne sermektedir.

Nef'î, övgüleri ve övünmeleri kadar, yergileriyle de tanınmış bir şairdir. Yergi onun en büyük tutkusu olup, ondan vazgeçmesi mümkün değildir. Hatta bu yolda başını veren Nef'î, IV.Murad'a artık yergi yazmayacağına dair söz verirken şair, "*Artık hiç kimseyi yermemek üzere söz veriyorum, ancak müsaade etseydin de (hiç olmazsa), kara bahtımı yerseydim*" dediği;

*Bu günden ahdüm olsun kimseyi hicv itmeyüm illâ
Vereydüñ ger icâzet hicv iderdüm baht-ı nâ-sâzi.*⁵³

beytinde, Padişah'tan hiç olmazsa kendi talihsizliğini yermek için izin istemektedir. Yergiye böylesine kendisini kaptırmış olan Nef'î, "Sihâm-ı Kazâ" adlı eserinde babasından başlayarak sadrazamlık, vezirlik vb. gibi önemli mevkiilerde bulunan kişileri ve şairleri kıyasıyla yermiştir. Şairin bütün yergilerini toplayan bu eserindeki ilk yergisini "Kırım Han'ına "nedim olarak katılan babası hakkındadır"⁵⁴. Kaside türünde yazılmış bu yergide şair; "*Babam saadetle Kırım Hanı'na nedim olalı, gözüm ne mercimek ne tarhana görür oldu*" dediği;

*Sa'âdet ile nedim olalı peder Hân'a
Ne mercimek görür oldu gözüm ne tarhâna.*⁵⁵

52) Kâside için bkz.Çavuşoğlu, a.g.e., s. 68-69.

53) Nef'î Divanı, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 79.

54) Mehmet Çavuşoğlu, *Ölümünün Üçyüzellinci Yılında Nef'î*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Sayı, 9, Ankara, 1991, s. 74.

55) Sâffet Sıdkı (Bilmen), *Nef'î ve Sihâm-ı Kazâsı*, İstanbul, 1943, s. 28; Bkz. Çavuşoğlu, a.g.e., s. 75: Ayrıca bkz. Soysal, a.g.e., s. 523.

beytinden de anlaşılacağı üzere, bir yergi ustası olan Nef'î'nin dilinin yergide olduğu kadar sövgüde de günümüz insanının rahatça anlayabileceği şekilde sade olduğu görülür.

17.yüzyılın ilk yarısında yaşayan ve büyük gazel şairi olarak da bilinen bir diğer kaside şairi de Nâ'îlî (ö.1666)'dir. Yaşamı hakkında pek fazla bilgi olmamasına karşın İstanbullu olduğu bilinmektedir. Bilinen tek eseri olan Divanı'nda 35 kasidesi vardır. O şiirde yeni bir çığır açmasına rağmen, Nef'î'nin yanında çok sönük kalmış ve kasidede elle tutulur bir gelişme gösterememiştir. *Sebk-i Hindî* tarzındaki şiirlerinde görülen anlam derinliği, hayâl genişliği, dilde yabancı kelime ve uzun cümle kullanımı Nâ'îlî'nin kasidelerinin başlıca özelliklerindendir. Kültürlü, olgun ve mümtaz bir kişiliğe sahip olduğu şiirlerinden anlaşılan Nâ'îlî'nin diğer şairler üzerindeki etkisi daha sonraki yüzyıllarda da artarak devam etmiştir⁵⁶.

17.Yüzyılın sonlarına doğru sayısız gazel ve kaside şairi yetişmiştir. Bunların başında; gazelde olduğu gibi kasidede de mükemmel bir nazım tekniği kullanmakla şöhret bulan Nâbî (ö.1712) gelmektedir. Şiirde düşünceyi ön plana atmış ve Nâbî ekolü olarak da bilinen hikemî şiirler söyleyerek Türk edebiyatında yeni bir üslup meydana getirmiştir⁵⁷. Nâbî'nin hikmetçiliğinde Allah, kâinat ve insan ilişkilerinin yanı sıra yaşadığı dönemin sakat, düzensiz ve bozuk yanlarından etkilenişi de önemli bir yer tutar. Toplumun yaşantısıyla ilgili görüşlerini, çağın sükûn ve huzurundan yoksun insanına doğru yolu göstermeyi, ona öğüt vermeyi, amaç edinmiş ve bu konudaki düşüncelerini şiirlerinde dile getirmeye çalışmıştır. Bu nedenle de o daha çok, şairliğiyle ün kazanmış ve edebiyatımızda, hikemî şiir ekolünün en büyük temsilcisi olmuştur. Daha sonra, Nev'izâde Atayî (1583-1635), Şeyhülislâm Yahyâ (1552-1644), Nâilî (?-1666), Neşâtî (?-1674), Halefî (1570-1631), Nedîm-i Kadîm (?-1670) ve Sâbit (1650-1712) gibi şairler, Nâbî'den etkilenmiş ve hikemî tarzda şiir yazmışlarsa da hiçbiri bu yolda onun kadar başarılı olamamıştır⁵⁸.

Hikemî şiirin yanı sıra mahallileşme akımının da öncülerinden olan Nâbî; Türkçe'de, Arapça ve Fasça kelimelerin sınırsız bir şekilde kullanılmasına büyük tepki göstermiş ve İstanbul Türkçesi'nin Osmanlıca'dan çok daha güzel olduğunu belirtmiştir. Şair, döneminin içinden çıkılmaz bir lisan kullanan şairlere ve Lûgat kitaplarından söz seçerek şiiri onlarla süsleyen gösteriş meraklılarına; "*Ey şiir diye garip lafızlar kullananlar! Şiir kitabı demek lûgat kitabı demek değildir.*" dediği;

*Ey şi'r meyânında satan lafz-ı garibî
Divan-ı gazel nûsha-i kâmûs değildir.*⁵⁹

beytiyle hücum etmiştir.

56) Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s. 189-190.

57) Ali Fuat Bilkan, *Nâbî Divânı*, (Giriş), MEB. Yayınları, İstanbul, 1997, C. I, s. IX.

58) Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mine Mengi, *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı, 18, Ankara, 1991, s. 131 vd.

59) Bilkan, *Nâbî Divânı*, a.g.e., C. I, s. XXI.

Manzum ve mensûr eserler kaleme alan şairin 7'si dinî 32 kasidesi vardır⁶⁰. Her zaman ölçülü ve mantıklı bir şair olarak bilinen Nâbî, kasidelerinde nasıl bir girizgâhtan sonra konuya gireceği, ortaya attığı fikri nasıl işleyeceği bellidir: bir değişiklik göstermez⁶¹.

17.yüzyılda her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da büyük gelişme kaydeden Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. yüzyıla gelindiğinde içte ayaklanmalar, ekonomik alanda çöküntüler yaşanmaya başlanmıştır. Dışarıda da toprak kayıpları olmuş ve savaşlar sürmüştür. Bu yüzyılda Osmanlı Devleti siyasi ve ekonomik gücünü iyice kaybetmesine rağmen, Lâle Devri'nin mimarı olan Sultan III. Ahmed ve daha sonra gelen Sultan III. Selim'in şair ve sanatçıları korumalarıyla edebiyat alanında büyük gelişmeler olmuştur⁶².

Lâle Devri'nin en büyük şairi olarak tanınan ve Kâmî, Râşid, İzzet Ali Paşa, Seyyid Vehbî, Neylî, Fıtnat Hanım vb. gibi pek çok şairi etkisi altına alan Nedîm, gazel ve şarkıları yanında kasideleriyle de kendini kabul ettirmiştir. Bütün şiirlerini topladığı Divan'ı beş kez basılmıştır. Divan'ının son baskısında yer alan 38 kasidenin çoğunu dönemin padişahı Sultan III. Ahmed'e, Sadrazam Şehid Ali Paşa ve Damad İbrahim Paşa'ya sunmuştur. 183 kaside söyleyen şairin; mutluluğun anahtarı, cihan hakimi olan Padişah III. Ahmed'in niteliklerini anlattığı ve Sadabadı medheden kendisinin medh beytinde *İstânbül'un şu yeni yapılmış Sâdâbâd köşküne bak! Suyu ve havası insanın canına can katıyor.*" demektedir:

*Bak Sitânbül'un şu Sa'dâbâd-ı nev- bünyânına
Ademin cânlar katar âb u hevâsı cânına.* ⁶³

Şair bu beyitten sonra asıl konu olan Sultan III. Ahmed'in niteliklerini anlatır. Dolayısıyla Nedim, bu mekanları asıl konuya geçmek için bir araç olarak kullanmıştır.

18.yüzyılın ilk yarısında yazdığı kasideleriyle şöhret bulmuş şairlerin çoğu Lâle Devri'nde yaşamışlardır. Buların başında devletin ileri gelenlerine sunduğu kasidelerle şöhret bulan, divânının derlenip bir araya getirilememesine rağmen, şiir mecmualarındaki övgü, gazel ve kasideleriyle tanınan Osmanzâde Tâ'ib (ö.1724) gelmektedir. Güçlü bir şair olmadığı halde Sultan III. Ahmed'in oğlu İbrahim'in doğumuna düşürdüğü tarihin beğenilmesi üzerine hatt-ı hümayun ile *re's-i şâirân* ünvanıyla taltif edilmiştir⁶⁴.

60) İpekten, *a.g.e.*, s. 45.

61) Geniş bilgi için bkz. Aydemir, *17.Yüzyıl Türk Edebiyatında Kaside*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Yüksek Lisans tezi, Ankara, 1995; Ayrıca bkz. İpekten, *a.g.e.*, s. 45.

62) Geniş bilgi için bkz. Büyük Türk Klâsikleri, *a.g.e.*, C. VI, s. 193-195.

63) Şiir ve çevrisi için bkz. Abdülbâkî Gölpınarlı, *Nedîm Divânı*, Şaka Matbaası, İstanbul, 1951, s.79; Ayrıca bkz. İpekten, Büyük Türk Klasikleri, *a.g.e.*, C. VI, s. 245.

64) İpekten, Büyük Türk Klasikleri, *a.g.e.*, C. VI, s. 214.

Yine aynı dönemin başlarında Nedîm'den önce şarkılarıyla üne kavuşan, devrin büyük musiki üstadlarından olan ve Türk edebiyatında en çok na't yazan şair olarak da bilinen Nazîm Yahyâ (ö.1727)'nın da bu dönem kasidesinin gelişmesine büyük katkısı olmuştur. Şair'in büyük bir cilt tutan ve beş kısma ayırdığı divanı 1257/1841 yılında İstanbul'da basılmıştır. Bütünüyle na'tlardan meydana gelen divanın büyük bir kısmı kaside şeklinde ele alınmıştır. Şiirde Arapça ve Farsça kelimeleri sıkça kullanan şair; kasidede Nef'î'nin, gazelde ise Neşâtî'nin etkisi altında kalmıştır⁶⁵. Dönemin padişahına ve devlet ileri gelenlerine methiyeler sunan Nazîm, Hz. Peygamber'e duyduğu aşırı sevgi nedeniyle birçok na't yazmış ve divan edebiyatında na't şairi olarak adından söz ettirmiştir⁶⁶. Şair, Hz. Peygamber'in övgüsüne sunduğu bir na'tinde "Ey, Tanrı okulunun "ümmî" lakaplı hocası ! Nebilerin ve peygamberlerin tesbih bağının süsü." dediği;

*Ey ledûn mektebinin hâce-i ümmî-lakabı
Enbiyâ vü rûsûlün zîvere-i tesbih-letebi.*⁶⁷

beytinde; ledûn, hâce, ümmî, zîver ve letebi gibi kelimeleri kullanmıştır. Şair; Allah'ın okulunda yetişen Hz. Peygamber'i okur-yazar olmamasına rağmen bütün nebî ve peygamberlerin imâmı, lideri ve hatta tesbih başlarının süsü olarak vasıflandırmıştır.

Yukarıda beyitten de anlaşılacağı üzere şair'in üslûbu, teşbihlerinin derinliği, tasvirlerinin güzelliği ve methiyelerinin çokluğu ile seçkinleşmiştir. Kasidede kullandığı dilin sade ve içten olmasına karşın edebî sanatlarla fazla yer vermediği görülür.

18.yüzyılın önde gelen şairlerinden biri olan Şeyh Gâlib (ö.1799), Türk edebiyatındaki gazel ve mesnevîdeki ustalığı yanında döneminin şairlerinin dahi erişemeyecekleri yeteneği, bilgi, hayâl gücü ve şiir dehasıyla kasidede de meşhur kaside şairleri arasına girmeyi başarmıştır⁶⁸. Şair, kasidelerini Mevlânâ, Sultan Veled vb. gibi Mevlevî büyükleriyle, dönemin padişahı Sultan III. Selim ve onun kızkardeşi Beyhan Sultan için söylemiştir. Gençlik yıllarında söylemiş olduğu şiirlerinde Fuzûlî, Hayâlî Bey, Nâbî ve Nedîm gibi ünlü şairlerin yolunu izlemiştir⁶⁹. 20 nüshası bulunan ve kendisi henüz 24 yaşında iken arkadaşı Vak'anûvis Pertev tarafından tertiplenerek bir araya getirilen divanında ikisi na't 29 kasidesinin olduğu bilinmektedir. Bunlardan başka kaside şeklinde bayram ve yeni yıl kutlamaları ile, padişahın Çırağan sarayı'na gelişine tarihler de yazmıştır⁷⁰. Üstün bir kabiliyete ve derin bir zekaya sahip olan Şeyh Gâlib, Sultan Selim'in övgüsüne dair bahâriyyesinde, "Sabaha karşı bülbül nağmeye başlayınca aşkın bereketiyle gül bahçesinin gönlü açılıp ferahladı." dediği;

65) İpekten, *İslam Ansiklopedisi*, "Nazîm" maddesi, İstanbul, 1964, C. IX, s.142.

66) İpekten, *Büyük Türk Klasikleri*, a.g.e., C. VI, s. 225.

67) Kasidenin tamamı ve açıklamalar için bkz. İpekten, *Büyük Türk Klasikleri*, a.g.e., C. VI, s. 226-231.

68) Geniş bilgi için bkz. *Büyük Türk Klasikleri*, a.g.e., C. VI, s. 199.

69) Soysal, a.g.e., s. 591.

70) İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, a.g.e., s. 46.

'Ale's- sabâh ki âheng-i nağme etdi hezâ
Açıldı feyz-i mahabbetle hâtır-ı gülzâr.⁷¹

Matla' beytinde, bahar mevsiminde sabahın erken vaktinde yağan yağmurun ardından nağmeler söylemeye başlayan bülbülün sesine dayanamayan gül bahçesi rengarenk açılıp ferahladı diyerek teşhis sanatı yapmıştır.

18. Yüzyılın sonlarına doğru adından söz ettirmeye başlayan, klasik mazmunlar ihtiva eden gazel ve kasidelerinde Bâkî, Nâbî, Sâbî ve Nedîm'in etkisi altında kalan bir diğer şâir ise Sünbülzâbe Vehbî (ö. 1809)'dir. Dönemin klasik şiirini en iyi şekilde temsil eden bir şair olmasına rağmen büyük şairlerde görülen şiirsellik Vehbî'de görülmemektedir. Zevke ve eğlenceye düşkün olan şairin III. Selim adına düzenlenmiş oldukça hacimli bir Divânı'nın yanı sıra pek çok eseri mevcuttur. Divânında 54 kaside bulunan şairin, bazı kasideleri çok ünlüdür. Bunların başında manzum bir sefâretnâme olan ve şairin hayatını kurtaran Tantana adlı kasidesi gelmektedir. Bunu Halil Paşa'nın sadrazamlığı zamanında, dönemin saçma sapan şairler söyleyen şairleriyle alay etmek ve onlara öğüt vermek için fermanla yazdırılan Sühân redifli kasidesi takip etmiştir⁷². *Sühân kasidesinde, Söz Yüce Kelâm'ın (Kur'ân-ı Kerim) bir âyeti gibi olmalıdır. En güzel söz ise, i'câz sayfasına yazılır.* dediği;

*Sühân oldur ki ola âyet-i kübrâ-yı sühân
Yazıla safha-i i'câzda a'lâ-yı sühân.*⁷³

beytinde; gerçekten şiir söyleyen şairlerin sözlerini Allah'ın keliması olan Kur'ân-ı Kerim'e benzetirken, *şiirin en güzel ve en mâkul olanı ise i'câz örneği olarak yazılanıdır* demektedir. Ona göre gerçek şair, Hz. Peygamberin şairi Hassân b. Sâbit'in kalbine nefesle söz telkin eden Cebrâ'il'in telkin ettiği kişilerdir⁷⁴. Beyitten de anlaşılacağı üzere Sünbülzâde'nin üslubu, teşbihlerinin çokluğu ile seçkinleşmiş ve beyânı çok güzel kullanmıştır.

18. yüzyılın sonlarına doğru yaşayan ve 84 kaside ile en çok kaside söyleyen şair olarak da bilinen bir diğer şair ise Enderûnlu Fâzıl (ö. 1810)'dır. Zevke ve eğlenceye olan aşırı düşkünlüğü ve cinsî tutkuları yüzünden Cezâyirli Gâzî Hasan Paşa'nın sarayından kovulmuştur. 12 yılı aşkın bir süre devam eden düzensiz, sıkıntılı ve macera dolu yaşamını anlatan meşhur kasidesiyle Sultan III. Selim'in dikkatini çekmeyi başaran şair, sultanın himayesi altına girmiştir. Şiirlerinde hep kendi hayatını, çevresini ve bu çevrede gördüklerini anlatan Fâzıl, divan şiirinde çok eser yazan şairlerin başında gelmektedir. Topluma ve çevreye yönelen edebî geleneği hiçe sayan sade ve laubali bir şiir örneği ver-

71) Divân-ı Şeyh Gâlib, *Es'ad Gâlib Dede Efendi*, Mısır-Bulak, 1252/1836, s. 6.

72) Ömer Faruk Akün, *İslâm Ansiklopedisi*, "Sünbülzâde Vehbî" Maddesi, İstanbul, 1979, C. II, s. 283; Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1983, C. II, s. 781-783.

73) Şiirin tamamı için bkz İpekten, *Büyük Türk Klasikleri*, a.g.e., C. VII, s. 110.

74) İpekten, *Büyük Türk Klasikleri*, a.g.e., C. VII, s. 110.

mesine rağmen; Nâbî, Nedîm ve Gâlib gibi usta şairlerin etkisi altında kalmıştır. Oldukça hacimli bir divana sahip olan şair, III.Selim başta olmak üzere dönemin önde gelenlerine çok sayıda kaside söylemiştir⁷⁵.

Görüldüğü gibi 18.yüzyılda yetişen kaside şairleri, genellikle önceki dönemlerin usta şairlerinin etkisi altında kalmışlardır. Bu dönemde pek çok şairin yanı sıra biri yüzyılın başında yaşayan Nedîm, diğeri ise yüzyılın sonunda yaşayan Şeyh Gâlib gibi iki büyük şair yetişmiştir. Şeyh Gâlib'in etkisi ise 19.yüzyılda da artarak devam etmiştir. Dolayısıyla 18.yüzyıl Divan edebiyatında önemli şairlerin yetiştiği bir dönem olmuştur.

19.yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş devri ve Türk toplumunun Batı medeniyetini benimsemek durumunda kaldığı bir dönem olarak bilinmektedir. Yüzyılın ilk yarısında diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da Avrupa'dan bazı yenilikler alınmaya başlanmıştır. Klasik eğitim veren medreselerin karşısına Batı medeniyetinin gerektirdiği bilimlerin okutulması zorunlu olan okullar açılmaya başlanmıştır. Açılan bu okullardan dolayı Avrupa anlayışına paralel bir edebiyat doğmaya başlamıştır. Bu durum karşısında, Divan edebiyatı artık toplumun ihtiyacına cevap vermekten uzak kalmaya başlamıştır. Oysa bu yüzyıla kadar Divan edebiyatı çağın ihtiyacına büyük ölçüde cevap veren bir edebiyattı. Zira bu edebiyatı oluşturan şairler toplumun bir parçası olan medreselerden yetişiyorlar ve buradan mezun olanlara hitap ediyorlardı.

Batı medeniyeti etkisi altında yeni edebiyat alanına atılan gençler bu okullarda hem İran hem de Fransız edebiyatını tanımaya çalışıyorlardı. Eski edebiyata gönül vermiş Akif Paşa gibi ünlü şairler ise, ilhamlarını yalnız Doğu edebiyatından alarak bu edebiyatı yaşatmaya çalışıyorlardı. Nitekim altı yüz yıllık bir Divan edebiyatının gittikçe gerilemesi ve hatta ortadan kalkmaya yüz tutması, 17.yüzyıldan bu yana seçkin birkaç şairin dışında güçlü şairlerin yetişememesinden ileri gelmektedir. Her ne kadar Divan edebiyatı alanını daraltmışsa da tamamen yok olup gitmemiş 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar varlığını sürdürmüştür⁷⁶.

Önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de çok sayıda kaside şairi yetişmiştir. Bunların başında;Sürurî (ö.1814), Enderunlu Vâsıf (ö.1824), Keçeci-zâde İzzet Mollâ (ö.1829) ve Yenişehirli Avnî Bey (ö.1883) gibi şairler gelmektedir. Yeni edebiyatın etkisi altında kalan, İstanbul ağzıyla yazdığı şarkılarıyla şöhret bulan, Nedîm ve Enderunlu Fâzıl'dan etkilenen Enderûnî Vâsıf'ın divanında yaklaşık 15 kasidesinin olduğu bilinmektedir. Güçlü bir şair olmamasına rağmen, Enderunlu Fâzıl, İstanbul ağzıyla yazmış olduğu ve günümüze kadar ulaşan bir çok şarkısının yanı sıra, nazmettiği kasideleriyle de, 19.Yüzyıl Divan edebiyatının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır⁷⁷.

Divan edebiyatının Tanzîmât'tan önceki en son ve büyük şairi olan Keçeci-zâde İzzet Mollâ, keskin zekası ve zengin hayâl gücü sayesinde, çevresinde gördüğü canlı ve

75) Nihat Sâmî Banarlı, *a.g.e.*, II, 783; Ayrıca bkz. İpekten, Büyük Türk Klasikleri, *a.g.e.*, C. VII, s. 124-125.

76) Geniş bilgi için bkz. Soysal, *a.g.e.*, s. 632-633.

77) Soysal, *a.g.e.*, s. 644.

cansız varlıklara yönelik yapmış olduğu tasvirleriyle şöhet bulmuştur. Şair, aşağıda, “Bu âlem öyle bir bahar mevsimine geldi ki; bülbül susamış, havuz boş ve gül bahçesi haraptır,” dediği;

*Bir mevsim-i bahârınâ geldik ki âlemin
Bülbül hâmüş havz tehî güllistan harâb.* ⁷⁹

beytinde, kendinin içinde bulunduğu acı ve ızdırabı dile getirmiştir. Şair, beyitte geçen âlemin durumunu bahar mevsiminde susamış bülbüle, içerisi bomboş havuza ve mevsim bahar olmasına rağmen harabeye dönmüş gül bahçesine benzeterek teşbih yapmıştır. İki Divanının yanı sıra çok sayıda eser kaleme alan İzzet Mollâ’nın, Divanı’nda 48 kaside olmasına rağmen bu nazım şeklinde pek fazla bir gelişme gösterememiştir.

Yukarıda da görüldüğü gibi Divan edebiyatı 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren önemini tamamen yitirmesine rağmen kaside, Divan edebiyatı içinde kalmamış batılı fikirlerin yoğun yaşandığı tanzimat döneminde de zaman zaman kullanılmıştır. Yeni fikirlerin eski nazım şekilleriyle ifade edildiği Tanzîmât döneminde kaside türünün en bariz örneklerinden biri “vatan şairi” diye adlandırılan Nâmık Kemâl’in “Hürriyet kasidesi” dir “Çağın değer yargılarını doğruluktan ve samimiyetten sapmış görerek kendi itibarımız ve saygınlığımız ile devlet kapısından ayrıldık” dediği,

*Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten.* ⁸⁰

beytinde, şair, saray ve devlet adamlarını övmek yerine, yönetimi eleştiren hükümet idaresini beğenmeyen kendisini saraydan ziyade halkın yanında gören bir ihtilâl adamı kimliği kazanmıştır.

SONUÇ

Görüldüğü gibi Divan edebiyatının gelişmesinde, Arap ve İran edebiyatının etkisi oldukça büyük olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yetişen pek çok edip ve şair bu edebiyatın gelişmesinde belirli şartlar ve imkânlar dahilinde, kendi duygu, düşünce ve kabiliyetlerini asırlar boyu ortaya koymaya çalışmışlardır.

Divan edebiyatının gelişmesinde edip ve şairlerin rolleri ne derece büyük ise bunların ortaya koymuş oldukları eserlerin rolü de o kadar büyük ve etkili olmuştur. Her ne kadar bu eserlerin önemli bir kısmı bugün için kıymetsiz veya kıymetten düşmüş eserler olarak görülsede geriye kalanları daima kıymetlerini koruyacak ve Türk kültür ve hazinesinde asırlarca saklanacak eserlerdir. Örneğin, 16.yüzyıl Divan edebiyatının önde ge-

78) Soysal, a.g.e., s. 635.

79) Necmettin Halil Onan, *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*, MEB.Yayınları, İstanbul, 1997, s. 478; Ayrıca bkz. İsrail Babacan, *19.Yüzyıl Türk Edebiyatında Kaside (Nazım Şekli)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2001.

80) Mehmet Kablan, *Şiir Tahlilleri I*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1997, s. 39.

len şairlerinden Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî Bey ve 17.yüzyıl şairlerinden Nef'î, Nâ'îlî, Nâbî vb. gibi şairlerin eserleri her zaman için değerli birer hazinedir.

Yapılan bu çalışmada, Cahiliye döneminden başlayarak günümüze kadar gelen kaside-
denin tarihî gelişimi ele alınmış olup, Divan edebiyatının bir parçasını teşkil eden bu nazım şeklini meydana getiren bütün divanlar taranarak buralardaki kaside ve bu sahada şöhret bulan şairlerin görüşlerine yer verilmeye çalışılmıştır. Söz konusu şairlerin bu konuda yaklaşımlarının ne kadar olumlu olduğu ve hangi şairin kaç kaside nazmettiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Netice olarak şunu söylemekte yarar vardır: 13.yüzyılda Türk edebiyatına intikal eden ve Divan edebiyatı içinde varlığını hissettirmeye başlayan kaside, 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren batı medeniyeti etkisi altında yeni bir edebiyatın oluşmasıyla Divan edebiyatının sınırları daralmış, gazel ve kaside gibi türler bir tarafa bırakılmıştır. Batıdaki diğer edebî türlerin hepsinin edebiyatımıza girmesinin yanı sıra gazel ve kaside-
denin yerini de değişik şekiller almaya başlamıştır. Dolayısıyla kendini eski edebiyatın zevkinden ayıran, eski nazım şekillerini kullanarak yeni fikirler ortaya koyan Nâmık Kemâl ve diğerleri ile Tanzimat dönemi edebiyatı içinde kaside türü yepyeni bir kimlik kazanmaya başlamıştır.